

حسن مقدم، مورخ گمنام مطبوعات ایران

سید فرید قاسمی

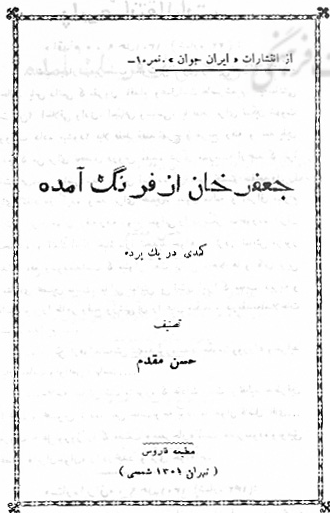
نخبگان جوانمرگ فزون از شمارند. حسن مقدم (۱۲۷۷-۱۳۰۴ ش) از آن زمره است. وی در تهران زاده شد و فقط بیست و هفت سال و اندی در این جهان زیست. در مدرسه تربیت درس خواند و چون پدرش را به منصب سفارت ایران در سوئیس برگزیدند به همراه خانواده خود رهسپار آن کشور شد. یازده سال در سوئیس اقامت داشت و با تحصیل، مطالعه و تحقیق در رشته علوم اجتماعی و ادبیات، عضویت در انجمن ادبی بل لترز، همکاری با روزنامه‌ها و مجله‌های اروپا، نمایشنامه نویسی و بازیگری در تئاتر روزگارش در آن کشور سپری شد. در همان ایام بود که با آندره ژید، رومن رولان، استراوینسکی، لویی ماسینیون، هانری، ژرژ پیتوف و لودمیلا دوستی

و آمد و شد داشت. حسن مقدم در سال ۱۲۹۷ به ایران مراجعت کرد و نقاد خود باختگان فرنگ رفته شد. عضویت در انجمن سروش دانش و سپس انجمن ایران جوان، سخنرانی درباره تئاتر، اداره تحریریه روزنامه ایران جوان، نگارش مقاله و نقد داستان و نمایشنامه گاه با نام خود و گاه با نام‌های پوشیده (علی نوروژ، میرزا چغندر، میرزاحسن و ...) تشکیل گروه تئاتر ایران جوان و اجرای نمایش در کارنامه تهران نشینی مقدم دیده می‌شود. او در پی تحقق آرزوهایش به ایران آمد اما پدرش همواره با سکونتش در خارج از کشور موافقت داشت. از همین رو توصیه کرد که تهران را ترک کند و راهی سفارت ایران در اسلامبول شود.

حسن نیز به راهی که پدرش برگزیده رفت و در اسلامبول با دو تن از همکارانش مجلهٔ پارس را انتشار داد و در مدرسهٔ احمدیه به تدریس پرداخت. در سال ۱۳۰۱ محل مأموریت او را به مصر تغییر دادند و مقدم وارد قاهره شد. در مصر بر اثر تحقیقات باستان‌شناسی و جست و جو در مقبره فراعنه سل گرفت. تلاش‌های طیبیان قاهره، پاریس و لوزان به جایی نرسید و عاقبت در آسایشگاه سوئیس دیده از جهان فرو بست و در آرامگاه لاره همان کشور با امیدها و کارهای ناتمامش به خاک سپرده شد. نمایشنامه‌های «جعفرخان از فرنگ آمده»، «ایرانی بازی»، مقاله‌ها و نقدهای بی‌شمار در مطبوعات ایران و اروپا، طرح دو رمان و نمایشنامه‌هایی از او برجای مانده است. از دیگر کارهای مهم مقدم می‌توان به تدوین فهرست حدود ۳۱۸ نشریهٔ

فارسی اشاره کرد که پس از جنگ جهانی اول در ایران انتشار یافته‌اند. این فهرست که در یکی از شماره‌های مجلهٔ فرانسوی زبان «جهان اسلام» انتشار یافت، حدود هشت سال پیش به همت دکتر یعقوب آژند به فارسی ترجمه شد و در مجلهٔ صحنه (شمارهٔ ۴، بهار ۱۳۷۸، ص ۷۵-۸۵) به چاپ رسید. در بررسی تطبیقی اثر مرحوم مقدم با تاریخ جراید و مجلات ایران نوشته زنده یاد سیدمحمد صدرهاشمی متوجه شدم که شناسنامهٔ حدود ۴۰ عنوان نشریه در سیاههٔ حسن مقدم مندرج است که صدرهاشمی به آن نشریه‌ها اشاره‌ای نکرده است. پاره‌ای از این نشریه‌ها انتشار یافته‌اند. از آن جمله‌اند: تصویر اخلاق، رستاخیز، صباح، مجله ما، ندای گیلان و ... از آن جمله‌اند شماری نیز با وجود آن که مجوز نشر داشته‌اند اما هیچ‌گاه

منتشر نشده‌اند. به هر شکل، نقل ۴۰ عنوان یاد شده بی‌فایده نخواهد بود:

- ۱- آتش نشان، سید محمود مجتهدزاده، تهران، روزانه، تیراژ ۵۰۰ نسخه، سیاسی، تاریخی، هنری، اجتماعی.
- ۲- آزادی، ۲۳ دلو ۱۳۳۶ ق، م. بازیل تهران، هفتگی، اطلاع‌رسانی.
- ۳- آسایش، ۵ دلو ۱۳۰۱ ش، میرزا موسی خان مباشرخاقان، تهران، هفتگی، تیراژ ۲۵۰ نسخه، اخلاقی، ادبی.
- ۴- آشنخارانگ، ۲۱ دلو، ۱۳۰ ش، واغینیک سارکیسیان، تهران، فرهنگی، تیراژ ۱۰۰۰ نسخه، اجتماعی، ادبی، علمی.
- ۵- اطلاعات دارالو کاله، ۲۷ حمل ۱۳۳۴ ق، آقا شیخ عیسی،

- تهران، فرهنگی، نشریه حقوقی بود، انتشار آن متوقف شد.
- ۶- اقتصاد، ۲۶ ثور ۱۳۳۰ ق، م. بازیل، تهران، هفتگی با تیراژ ۱۰۰۰ نسخه؛ اقتصادی، بازرگانی و کشاورزی.
- ۷- ایران مستقل (مجله)، ۱۸ جوزا ۱۳۰۴ ش، سید عبدالحسین خان سلطانی، تهران، هفتگی، تیراژ ۵۰۰ نسخه، علمی، اخلاقی، اجتماعی.
- ۸- بادانی، ۶ عقرب ۱۳۳۱ ق، ماتوس خان، تهران، انتشارات آن متوقف شد.
- ۹- تصویر اخلاق (مجله)، ۱۷ جوز ۱۳۰۱ ش، حسنعلی خان بدر، تهران، هفتگی، تیراژ ۷۰۰ نسخه، اخلاقی، ادبی، طنزآمیز.
- ۱۰- توفان، ۲ عقرب ۱۳۳۱ ق، شیخ محمدعلی تهران.
- ۱۱- جمعیت اسلامی (مجله)، ۱۴ ثور ۱۳۰۱ ش، میرزا سیدباقرخان هاشمی، تهران، فرهنگی، تیراژ ۱۰۰۰ نسخه، مذهبی، تاریخی، ادبی.
- ۱۲- حقیقت، ۱۶ قوس ۱۳۳۳ ق، اسدا... خان کردستانی، تهران، هفتگی با تیراژ ۱۰۰۰ نسخه، از حزب لیبرال دفاع می‌کرد. انتشار آن متوقف گردید.
- ۱۳- حق یولا (مجله)، اقوس ۱۲۹۹ ش، میرزا عزیزا... خان نعیم.
- ۱۴- حکومت ملی، ۲۰ عقرب ۱۳۳۲ ق، فتحعلی خان امیرحضور، تهران، دو شماره در هفته، انتشار آن متوقف شد.
- ۱۵- خورشید، ۳۰ میزان ۱۳۳۱ ق، دکتر حکیم اعظم، انتظار آن متوقف شد.
- ۱۶- دهقان (مجله)، ۱۲ جدی ۱۳۰۰ ش، مقاوم الملک، تهران، هفتگی، تیراژ ۱۰۰۰ نسخه، علمی، اخلاقی، کشاورزی.
- ۱۷- رستاخیز (مجله)، ۲۱ قوس ۱۳۳۳ ق، پور[داوود]، حاجی محمدتقی یزدی، کرمانشاه، هفتگی.
- ۱۸- روشنایی (مجله)، ۵ جوزا ۱۳۰۰ ش، میرزا سیدعلی شرف الملک، تهران، هفتگی، تیراژ ۱۰۰۰ نسخه، تاریخی، ادبی، هنری (مصور).
- ۱۹- سیروس، ۲۴ ثور ۱۳۰۰ ش، میرزا محمدعرفان، شیراز، هفتگی، تیراژ ۵۰۰ نسخه، سیاسی، اجتماعی، ادبی، تاریخی.
- ۲۰- شالم، ۱۲ دلو ۱۳۳۳ ق، میرزا ابراهیم شالم، تهران، هفتگی با تیراژ ۶۰۰ نسخه، مدافع منافع اسرائیل بود (به زبان فارسی و عبری).
- ۲۱- صباح، عقرب ۱۲۹۹ ش، معتمد التجار، تهران.
- ۲۲- صبح، ۹ سرطان ۱۳۳۵ ق، م. پطروسیان، تهران، هفتگی، تیراژ ۵۰۰ نسخه، مدافع ارمنیان بود.
- ۲۳- طغیان، امان... خان ضیاء السلطان، تهران، هفتگی، تیراژ ۱۰۰۰ نسخه، پیشرو و اقتصادی.

- ۲۴- عالم طب (مجله)، ۲۷ سرطان، ۱۳۰۱ ش، میرزا محمدخان، تهران، ماهانه، علمی، پزشکی؛ بهداشتی.
- ۲۵- فروردین، اول ثور ۱۳۳۳ ق، سید یعقوب شیرازی، میرزا اسدا... کربلایی، تهران، دو شماره در هفته با تیراژ ۱۰۰۰ نسخه. از استقلال ایران دفاع می‌کرد. انتشار آن متوقف شد.
- ۲۶- فصل (مجله)، ۱۳ جوزا ۱۳۰۱ ش، غلامعلی خان محمدی، تهران، هفتگی، اقتصادی، علمی، ادبی.
- ۲۷- قرن بیستم (مجله)، ۱۳ ثور ۱۲۹۸ ش، م. بازیل، تهران، هفتگی، تیراژ ۱۰۰۰ نسخه، ادبی، اقتصادی.
- ۲۸- کارگر، ۲۵ حوت ۱۳۳۳ ق، سید محمدتقی، تهران، هفتگی، با تیراژ ۵۰۰ نسخه. از علایق کارگران صنایع ملی پشتیبانی می‌کرد. انتشار آن بعدها متوقف شد.
- ۲۹- کارگر (مجله)، ۲۳ جوزا ۱۳۰۱ ش، سید محمد دهقان، تهران، هفتگی، تیراژ ۱۰۰۰ نسخه، اجتماعی، ادبی.
- ۳۰- کارگر، محمدرضا خان مهین الملک، تهران، سه شماره در هفته، سیاسی، اجتماعی.
- ۳۱- کانون، حسین زاده رضا، تهران، تیراژ ۱۰۰۰ نسخه، سیاسی، ادبی، اخلاقی، اجتماعی.
- ۳۲- کوکب اقبال، ۱۱ سرطان ۱۳۳۰ ق، شیخ محمدباقر، تهران، روزانه با تیراژ ۲۰۰۰ نسخه.
- ۳۳- مجله علمی (مجله)، ۲۲ حمل ۱۳۳۶ ق، میرزا صادق بروجردی، تهران، پانزده روز یکبار، تیراژ ۵۰۰ نسخه، ادبی، علمی، انتشار آن متوقف شد.
- ۳۴- مجله ما، ۲۳ جوزا ۱۳۰۱ ش، میرزا ابوطالب خان، تهران، هفتگی، تیراژ ۱۰۰۰ نسخه، اجتماعی، حقوقی، اخلاقی.
- ۳۵- محاکمات (مجله)، ۳۱ اسد ۱۳۳۱ ق، نقیب زاده، تهران.
- ۳۶- مغازه. آراکل هارتونیانس، تبریز، هفتگی، کشاورزی، ادبی، اجتماعی.
- ۳۷- منیر، ۲۵ حوت ۱۳۳۳ ق، نصرا... صدرالمدرسین، مشهد، هفتگی، تیراژ ۵۰۰ نسخه، ادبی، سیاسی.
- ۳۸- مینو (مجله)، ۱۲ جدی ۱۲۹۹ ش، میرزا نصرا... صدرالدین، تهران، هفتگی، تیراژ ۷۵۰ نسخه، ملی‌گرا، ادبی و سیاسی.
- ۳۹- ندای گیلان، ۲۰ دلو ۱۳۰۰ ش، سید محمود مجتهدزاده، رشت، روزانه، تیراژ ۶۰۰ نسخه، سیاسی، تاریخی، هنری.
- ۴۰- النورالساطع (مجله)، ۲۴ جدی ۱۳۳۱ ق، شمس‌الافاضل، شیخ عبدالعلی نجفی، تهران، پانزده روز یک بار تیراژ ۵۰۰ نسخه؛ سیاسی، مذهبی، ادبی.